

Л. Кірюхіна,

заступник директора з наукової роботи і зв'язків із громадськістю
Національної бібліотеки Білорусі

М. Алейнік,

завідувачка науково-дослідного відділу бібліотекознавства
Національної бібліотеки Білорусі

Наукове забезпечення діяльності бібліотек Білорусі

Висвітлено провідну роль Національної бібліотеки Білорусі у формуванні державної політики в галузі бібліотечної справи і її розвитку шляхом наукового вивчення діяльності бібліотек республіки, розкриття нових аспектів їхньої роботи, консалтингового забезпечення пріоритетних напрямів, професіоналізації бібліотечних кадрів, впровадження у практику їхньої роботи нормативно-правових документів.

Останніми роками в умовах значного зростання документних ресурсів, прискорення інформаційно-комунікативних процесів, інтенсивної зміни й ускладнення інформаційних потреб, а також появи якісно нових можливостей інформаційної діяльності відбувається переосмислення місії бібліотеки як соціального інституту. Оскільки зміст діяльності бібліотек є відбитком змін, що відбуваються в суспільстві, інноваційний розвиток бібліотек стає реальною необхідністю. Тому не викликає сумніву те, що майбутнє за бібліотеками з інноваційною діяльністю.

Відповідно до ст. 23 Закону Республіки Білорусь «Про бібліотечну справу в Республіці Білорусь» Національна бібліотека Білорусі (НББ) є «...координаційним і методичним центром республіканського значення, ...бере участь у розробленні і реалізації державної політики в галузі бібліотечної справи». Функціонування НББ у такій ролі спрямоване на глибоке і всебічне вивчення діяльності бібліотек республіки, розкриття нових аспектів їхньої роботи, консалтингове забезпечення пріоритетних напрямів і професіоналізацію бібліотечних кадрів, здійснення моніторингу

діяльності бібліотек системи Міністерства культури і впровадження у їхню практику розроблених нормативно-правових документів.

Національна бібліотека Білорусі ініціює і бере особисту участь у розробленні нормативно-законодавчої бази бібліотечної галузі країни. Це різноманітні інструкції, положення, типові документи, а також правові документи законодавчого характеру. Так у 2007 р. за участі бібліотеки розпочато розроблення нових редакцій Закону «Про бібліотечну справу в Республіці Білорусь» і Модельного бібліотечного кодексу держав – учасниць СНД, Положення «Про формування єдиного страхового фонду документальних пам'яток Республіки Білорусь», доопрацювання і затвердження «Положення про Національний фонд книжкових пам'яток», «Переліку основних критеріїв і ознак для ідентифікації книжкових пам'яток» тощо.

На виконання доручення Президента Республіки Білорусь О. Г. Лукашенка про створення республіканського інформаційного центру на базі нової будівлі Національної бібліотеки Білорусі, даному у Вітебську 10–11 червня 2004 р., були розроблені концептуальні основи розвитку Національної бібліотеки Білорусі в новому приміщенні. В основу інноваційного розвитку НББ покладено ідею створення цілком нової моделі бібліотеки, яка не тільки відповідає усім потребам часу, але і випереджає їх. І це не тільки і не стільки організаційно-технологічні нововведення, але змістовні зміни, пов'язані з формуванням нової бібліотечної політики, іншою методологією і методикою взаємодії з населенням і владними структурами. Тепер поряд із різноманітними видами діяльності, пов'язаними з реалізацією інформаційної функції як головної бібліотеки країни, на НББ покладено виконання місії республіканського інформаційного центру в галузі інноваційної діяльності, а також національного соціокультурного центру, що пропонує своїм відвідувачам широкий спектр послуг.

Розглядаючи НББ як інформаційний портал, що організовує за допомогою комп'ютерних мереж доступ громадян республіки до національних і світових інформаційних ресурсів, а також доступ спеціалістів і наукових кадрів зарубіжних країн до інформації про Білорусь і її досягнення в різноманітних сферах діяльності, необхідно підкреслити ключову роль НББ в організації інформаційного простору і розвитку інформаційної інфраструктури країни. На розвиток Концепції створення на базі НББ республіканського інформаційного і соціокультурного центру були розроблені **концеп-**

туальні основи створення регіональних інформаційних центрів на базі обласних бібліотек – Концепція регіонального інформаційного центру і Положення про нього. Ці центри діятимуть як низові ланки республіканського інформаційного центру, що функціонує у Національній бібліотеці Білорусі. Робота над даною концепцією велася за завданням Міністерства культури науковим колективом відповідно до Програми інформатизації галузі культури на 2005 р. і на період до 2010 р. Основна ідея створення регіональних інформаційних центрів полягає у тому, що в сучасних умовах обласна бібліотека стає важливим компонентом інформаційної інфраструктури, що бере участь у формуванні загальної стратегії інформаційного розвитку країни. У Республіці Білорусь на обласному рівні функціонують 6 бібліотек, які є науково-методичними центрами для публічних бібліотек свого регіону і забезпечують акумулювання, формування і суспільне використання інформаційних ресурсів у регіоні. На етапі формування інформаційної інфраструктури обласні бібліотеки – найбільше підготовлені установи інформаційно-документної сфери регіонів, спроможні трансформувати і розвивати свою діяльність як регіональні інформаційні центри. Сьогодні перед ними постало завдання послідовного переходу до корпоративних методів роботи в глобальних інформаційних мережах. Тільки так можна забезпечити рівні можливості доступу до інформації населення різних регіонів Білорусі, і на ділі це буде означати створення єдиного інформаційного простору країни.

Для виконання обласними бібліотеками цих завдань у регіонах існують необхідні передумови. Всі обласні бібліотеки оснащені новітньою комп'ютерною технікою, використовують високоєфективні інформаційні технології, що забезпечують повну автоматизацію бібліотечних процесів на основі єдиного програмного продукту (ALIS). У централізованих бібліотечних системах триває робота з масового впровадження інформаційних технологій і створення електронних ресурсів. Відповідно до Державної програми відродження і розвитку села на 2005–2010 рр., затвердженої Указом Президента Республіки Білорусь від 25.03.2005 р. № 150, ведеться активна робота з комп'ютеризації сільських бібліотек, у першу чергу у створюваних агромістечках, 75 % цих бібліотек вже автоматизовані. На сьогодні вихід в інтернет мають усі республіканські, обласні бібліотеки і понад 200 публічних бібліотек. За до-

помогою інтернет-технологій сьогодні в усіх обласних, центральних районних і міських бібліотеках організований доступ до правової інформації.

Усі аспекти інноваційної місії НББ у формуванні інформаційної інфраструктури Білорусі зумовили модернізацію технологічних рішень у галузі інформаційно-бібліотечної діяльності. Ми рухаємося по шляху реалізації принципу централізації виробничих процесів каталогізації і звільнення значних кадрових ресурсів від республіканського до районного рівнів. Оптимальність кінцевого результату залежить від успішного запуску і промислової експлуатації системи корпоративної каталогізації. У рамках модернізації передбачений перехід на сумісні з міжнародними нормами формати і стандарти, а також організація системи навчання і ліцензування каталогізаційної діяльності. Актуальним завданням на сьогодні є розроблення пакету організаційно-правової і науково-методичної документації з ведення системи корпоративної каталогізації (СКК) і зведеного електронного каталога (ЗЕК). Вже розроблена і підписана керівниками організацій-учасниць СКК «Технологія системи корпоративної каталогізації і ведення зведеного електронного каталога».

Реалізуючи Державну програму інформатизації «Електронна Білорусь» (2003–2005 рр. і на перспективу до 2010 р.), НББ взяла участь у розробленні автоматизованої інформаційної системи створення і ведення національних баз даних авторитетних/нормативних записів. Загальна кількість авторитетних записів у базі даних на 1 квітня 2007 р. становить 84 975.

Результатом наукових розробок спеціалістів НББ і найбільших бібліотек країни став Білоруський комунікативний формат представлення бібліографічних записів у машиночитаній формі (BEL-MARC) і Білоруський комунікативний формат представлення авторитетних/нормативних записів у машиночитаній формі (BELMARC/AUTHORITIES), які згідно з наказом Міністерства культури Республіки Білорусь від 18.08.2006 р. № 193 рекомендовані як обмінні формати бібліографічними й авторитетними записами для бібліотек – учасниць корпоративної каталогізації, а також як формати збереження записів у зведеному електронному каталозі і національній базі даних авторитетних записів.

З метою сприяння формуванню державної бібліотечної політики, визначення векторів цільової державної підтримки пріоритетних напрямів

розвитку бібліотек Республіки Білорусь, розроблення прогнозу розвитку галузі за дорученням Міністерства культури НББ регулярно проводить дослідження республіканського масштабу, у яких беруть участь обласні бібліотеки, міські і районні централізовані бібліотечні системи республіки. Так, у 2003 р. було проведено республіканське соціологічне дослідження «Роль і місце публічної бібліотеки в соціокультурному середовищі регіону», на основі якого розроблено *Модельний стандарт діяльності публічних бібліотек Білорусі*, що є базисом для подальшого розроблення нормативних документів.

У даний час у рамках республіканської програми «Відродження і розвиток села на 2005–2010 рр.» НББ проводить соціологічне дослідження «Інформаційні потреби населення агромістечок», результати якого дають змогу дати наукові рекомендації щодо доцільного витрачання державних засобів, що виділяються на розвиток бібліотек агромістечок.

Здійснюючи функцію координування науково-методичної і дослідницької роботи бібліотек – методичних центрів Республіки Білорусь, НББ щорічно складає координаційний план, який розкриває багатоаспектну діяльність головних методичних центрів республіканського й обласного рівнів. Наведені у ньому відомості про заплановані заходи дають змогу спеціалістам бібліотечної справи республіки скоординувати свою діяльність, відслідкувати інноваційні розробки колег, обмінятися досвідом, видавничою продукцією, організувати фахові зустрічі тощо. Координаційний план на початку кожного року розміщується на сайті НББ.

Науково-методичне забезпечення діяльності бібліотек республіки знаходить свій відбиток у видавничій діяльності НББ. Близько 80 % видавничої продукції НББ має науково-методичну спрямованість.

НББ очолює роботу Міжвідомчої ради з бібліотечно-бібліографічної класифікації (ББК), діяльність якої сфокусована на адаптації і впровадженні *Середніх таблиць* у бібліотечну практику країни.

Сьогодні на НББ покладаються функції координатора не тільки діяльності бібліотек, але й інших інформаційних установ країни. Тому постала потреба комплексного вивчення структури й інфраструктури сучасного ринку інформаційних продуктів і послуг, досвіду національних бібліотек світу із задоволення інформаційних потреб насе-

лення, виявлення потенційних партнерів (виробників і постачальників інформаційних продуктів і послуг). Були здійснені дослідження «НББ і ринок інформації» та «Бази даних Національної бібліотеки Білорусі власної генерації і їхній стан», у результаті яких проаналізовані інформаційні продукти республіканських і обласних бібліотек для координації діяльності з їх створення і придбання, уникнення дублювання. Національна бібліотека Білорусі має величезний інформаційний ресурс. Проте хоч би якою величезною була колекція інформаційних ресурсів НББ, для виконання завдань, покладених на бібліотеку як на Республіканський інформаційний центр, «який здійснює формування та ефективне використання накопичених людством і доступних інформаційних ресурсів», лише її колекції недостатньо. Наприклад, щоби максимально повно задовольнити потреби населення в діловій інформації (від курсу валют і новин у сфері бізнесу і до аналітичних звітів по всіх сегментах ринку різноманітних країн і регіонів), необхідна кооперація з такими установами і організаціями, як Науково-виробниче республіканське унітарне підприємство «Білоруський державний інститут стандартизації і сертифікації», Міністерство з податків і зборів РБ, а також низкою вітчизняних і зарубіжних інформаційних агенцій.

Особливої уваги заслуговує сектор інформації для спеціалістів, тому що ця інформація є необхідною на всіх етапах здійснення інноваційного циклу. Однак фахова інформація розпорошена по галузевих бібліотеках, НДІ та інших інформаційних установах. Тому необхідною є інтеграція інформації як провідних бібліотек Республіки Білорусь, так і інших інформаційних установ, таких як Білоруський інститут системного аналізу, Науково-інженерне республіканське унітарне підприємство «Інститут прикладних програмних систем» Національної академії наук Білорусі тощо. Сьогодні як проміжний результат такої інтеграції у читальних залах НББ встановлено демонстраційну версію автоматизованої системи моніторингу інноваційної діяльності, розроблену Науково-інженерним республіканським унітарним підприємством «Інститут прикладних програмних систем» Національної академії наук Білорусі.

Важливим складником функціонування Національної бібліотеки Білорусі як найбільшого інформаційного і соціокультурного центру країни є міжнародне співробітництво, здійснюване в рамках партнерства з бібліотеками країн СНД і дале-

кого зарубіжжя, міжнародними урядовими і громадськими організаціями, інформаційними і освітніми установами, науковими центрами, спрямоване на розширення інформаційно-культурних зв'язків, посилення фахових комунікацій і інтеграції у світовий інформаційний простір не тільки НББ, але й інших бібліотек Білорусі.

Одним із найважливіших напрямів міжнародної діяльності залишається робота з реалізації міжнародних програм і проектів:

- міждержавний російсько-білоруський бібліотечний проект «Скарби слов'янської культури», на основі якого підготовлені пропозиції Міністерства культури і масових комунікацій Російської Федерації і Міністерства культури Республіки Білорусь з розроблення Інформаційно-культурної програми Союзної держави «Скарби книжкової культури країн Співдружності»;
- некомерційні проекти спільно з ЮНЕСКО «Електронна бібліотека – школярам», «Білоруська літературна спадщина», у результаті яких були випущені повнотекстові електронні видання;
- у рамках дослідницького проекту «Radziviliana», здійснюваного під егідою ЮНЕСКО, проводиться дослідження історії і виявлення видань книжкових зібрань Радзивілів з одночасним поповненням БД НББ «Радзивіліана»;
- спільний проект НББ і Білоруського науково-дослідного центру електронної документації, ЦНБ НАН Білорусі, а також Національного історичного архіву Білорусі «Несвіж: культурний центр Європи і національна пам'ятка»;
- проект НББ «Східні рукописи» (турецькі, арабські, перські рукописи XIV–XIX ст. з фондів НББ) за фінансової підтримки Головного управління зі співробітництва і розвитку при кабінеті прем'єр-міністра Турецької Республіки;
- проект «Франциск Скорина – білоруський і східнослов'янський першодрукар XVI ст.», переданий для розгляду в Білоруський республіканський фонд фундаментальних досліджень;
- триває спільна робота НББ і НАН Білорусі над проектами «Аристотелєві Врата», «Слуцьке Євангеліє».

Відкриття нової будівлі НББ значною мірою сприяло розвитку міжнародних відносин бібліотеки і підняло їх на новий рівень.

Таким чином, НББ, реалізуючи свою інно-

ваційну місію як головного інформаційного і соціокультурного центру республіки, стає базовою ланкою інтеграції країни у світовий інформаційний простір, надійним інструментом забезпечення інформаційної безпеки і формування світогляду нашого суспільства. Наукові проекти НББ не замкнуті на внутрішніх бібліотечних проб-

лемах, а стосуються розвитку всієї галузі в широкому соціокультурному контексті, перспективі і динаміці її розвитку. Знання, здобуті дослідницьким шляхом, узагальнюються, належним чином аналізуються, систематизуються і використовуються для наукових прогнозів розвитку бібліотечної галузі Республіки Білорусь.